

N:o 19.

Ank. till Riksd. kansli den 21 februari 1905, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln gjorda framställning om anslag för utarbetande af en redogörelse öfver ortnamn i Älfsborgs län m. m. (2:a U. A.)

I Kungl. Maj:ts till Riksdagen aflåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behof har Kungl. Maj:t i punkten 132 under åttonde hufvudtiteln föreslagit, att Riksdagen måtte till fullbordande enligt uppgjord plan af påbörjad utredning angående ortnamn i Älfsborgs län å extra stat för år 1906 anvisa ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

Till statsrådsprotokollet för ecklesiastikärenden den 14 januari innevarande år har föredragande departementschefen till stöd för berörda framställning yttrat följande:

»Uti underdånig skrifvelse den 2 december 1901 gjorde riksantikvarien framställning om företagande genom sakkunniga personer af en systematisk undersökning af svenska ortnamn. Han anförde därvid hufvudsakligen följande.

Under en följd af årtionden hade det svenska folkets uppmärksamhet allt mera riktats på betydelsen af de fornminnen, som vore de enda vittnesbörden om de långa tider, öfver hvilka skrifna urkunder och med dem historien icke sprede något ljus. Fornsakerna samlades och studerades, de fasta fornlämningarna uppsöktes, afbildades och undersöktes. Man ifrade

ock på ett berömvärdt sätt för bevarandet af de minnesmärken från den historiska tiden, som vittnade om gångna århundradens människor, om deras sträfvanden och deras odling. De handskrifter, som funnes bevarade från den historiska tidens äldsta skeden, blefve allt mera studerade, allt mera gjorda tillgängliga för forskarne och allmänheten. Detta vore ett godt och vackert drag, som karakteriserade större delen af det senast försvunna århundradet och som visade sig lifskraftigt gå in i det nya århundradet, å hvilket det helt visst också skulle trycka sin prägel. Men det funnes i vårt land en ytterligt stor och därjämte ytterst viktig grupp, som ännu icke blifvit föremål för systematisk undersökning, nämligen ortnamnen. Detta vore så mycket betänkligare, som dessa fornminnen ingalunda stode inför våra granskande blickar lika orörda som de fornsaker, som hittades i vår jord. En del ortnamn vore visserligen af nyare och nyaste ursprung, men dessa vore dock få. Den stora massan af ortnamn vore uråldriga och därför vittnesbörd om förhållanden, som rådde i vårt land under långt aflägsna perioder. När namnen från början gåfvos, tillhörde de det språk, som då talades. Men språket hade under tidernas lopp varit underkastadt ändringar, och detsamma gällde ortnamnen; och med afseende på ortnamnen hade förändringarna ofta varit i viss mån godtyckliga. Det vore därför mången gång betänkligt att af ett ortnamns nuvarande form draga några vidt gående slutsatser. Det vore emellertid icke fråga allenast om en undersökning af intresse för språkforskningen. Våra ortnamn vore af den beskaffenhet, att de förmådde gifva mycket långt gående historiska upplysningar, när namnen sammanställdes med kartornas uppgifter om orternas lägen. För att vinna de historiska resultatens fordrades dels urkundsforskning, dels språklig undersökning. Men det stannade icke därvid. Äfven de arkeologiska undersökningarna måste påkallas för att kunna konstatera, till hvilken ålder gårdar hörande till de olika namngrupperna borde hänföras.

I Sverige och Danmark hade enstaka ansatser gjorts för fastställande af ortnamnens betydelse, men det hade varit endast ansatser, och de, som hade gjort dessa, hade i regeln lidit af att icke hafva tillräckligt och icke nog sofradt material. Däremot hade Norge i detta afseende varit ett förstegsland. Där hade för en del år sedan tillsatts en kommitté af några sakkunniga vetenskapsmän för att genomgå alla de norska ortnamnen och leta sig fram till deras ursprungliga form och betydelse. Kommittén hade afslutat sina undersökningar, och resultatet däraf hade framlagts i en publikation med titel »Norske Gaardnavne, Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision, udgivne med tilføiede Forklaringer». Med anledning af hvad riksantikvarien sålunda framhållit och med hänvisning

till det vackra resultat, som i Norge vunnits, anhölle riksantikvarien, det Eders Kungl. Maj:t ville utse en mindre kommitté af sakkunnige för att för Sverige utföra ett motsvarande arbete, till båtnad för den svenska vetenskapen och Sverige till heder. Den norska skriftens titel talade om gårdsnamn. I Sverige syntes det böra heta by- och gårdsnamn. Dessutom ansåge riksantikvarien, att till det svenska verket borde fogas en särskild afdelning, upptagande namn å berg, större skogar, sjöar och landsträckor, hvilka också hade namn, som tarfvade en utredning.

Efter nådig remiss afgaf vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 4 mars 1902 underdånigt utlåtande i ärendet och åberopade därvid en bifogad, af riksantikvarien i ämnet aflåten promemoria, innehållande, bland annat, följande.

Frågan om utgifvandet af det norska nationalverket »Norske Gaardnavne» hade behandlats i två afdelningar. Först hade därstädes tillsatts en kungl. kommission för revisionen af namnen i matrikeln, d. v. s. jordeboken. Sedan denna kommissions arbete fullbordats, hade år 1894 flera medlemmar af det norska stortinget gjort hemställan om en förberedande penningbeviljning för utgifvande af de utaf nyssnämnda kommission samlade upplysningar om norska ortnamn, hvilket ansetts skola komma att kosta omkring 25,000 kronor; och detta förslag hade enhälligt antagits af stortinget. Vid tiden för affattandet af riksantikvariens promemoria hade af det norska verket utgifvits förord och inledning (tryckta i 7,500 exemplar), Smaalenenes, Akershus, Hedemarkens, Kristians (förra afdelningen) och Søndre Trondhjems amt (amternas gårdsnamn i 750 exemplar). De af stortinget intill den 31 mars 1902 anvisade medlen uppginge till 18,700 kronor. För tiden den 1 april 1902—den 31 mars 1903 hade beviljats 5,200 kronor. Det framginge häraf, att, då för så många amt ortnamnen icke vore utgifna, kostnaderna komme att ganska betydligt öfverstiga de ursprungligen beräknade omkring 25,000 kronor. Riksantikvarien hade från Norge fått den upplysningen, att för tryckfärdigt manuskript, som fyllde ett tryckark, betalades ett arfvode af 50 kronor och för korrekturläsning och registreringsarbeten 13 kronor för ark.

Enligt meddelande från kammarkollegium skulle från och med år 1904 i anledning af grundskatternas afskrifning en omarbetning af jordeboken företagas. Det torde vara för alla klart, att den reviderade jordeboken borde vara, äfven hvad namnen anginge, fullt korrekt. Förr hade underordnade tjänstemän i kammarkollegium, hvilka icke varit i besittning af språkliga och lokalhistoriska kunskaper, erhållit uppdrag att rätta de i jordeboken förekommande ortnamnen.

Riksantikvarien hemställde, det akademien ville tillstyrka tillsättande af en kommitté af tre personer, en språkforskare, en arkeolog, som därjämte vore historiker, och en representant för kammarkollegium. Denna kommitté skulle ordna arbetet, utse personer att utarbeta de olika afdelningarna — landskap eller län — samt helt eller ur vissa synpunkter, språkliga eller historiska, granska det inkomna materialet och sörja för dess tryckning. För dem, som utförde det skriftliga arbetet, hemställde riksantikvarien om samma arfvode, som betalats i Norge, 50 kronor för författare af tryckt ark och 13 kronor för dem, som läste korrektur och samtidigt registrerade. En del alldeles speciella undersökningar torde kunna kräfva mycken tid och mycket arbete, hvilket ingalunda motsvarades af de rader, som resultatet upptog i tryck. Om sådana borde kommittén få träffa särskilda aftal. Därest, såsom riksantikvarien hoppades, särskildt efter det exempel Norge gifvit, Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen ville på dagordningen upptaga detta ärende, såsom ett i hög grad viktigt ur fosterländsk synpunkt, måste riksantikvarien naturligtvis framhålla, att en beräkning af arbetet och kostnaderna för detsamma vore omöjlig. Riksantikvarien hemställde därför, att akademien måtte tillstyrka Eders Kungl. Maj:t att låta göra ett förberedande försök, från hvilket man kunde hämta viktig erfarenhet, och föreslog riksantikvarien af uppgifna skäl, det Eders Kungl. Maj:t måtte bevilja anslag för utgifvande af ett fullgiltigt arbete öfver ortnamn i Bohuslän. Stortinget hade år 1896 beviljat för ett försöksarbete 1,000 kronor, men då hade allt arbetet för jordeboken redan undangjorts, det hade endast varit materialerna för det förra, som skulle utgifvas. Hos oss måste arbetet för jordeboken och för utgifvandet af undersökningsmaterialet gå samtidigt. Riksantikvarien hemställde därför, att hos Eders Kungl. Maj:t måtte begäras anvisande af 2,500 kronor till utgifvande af en vetenskaplig, för kammarkollegium fullt användbar redogörelse för Bohuslans ortnamn. Därest kostnaderna för detta arbete skulle öfverstiga denna af riksantikvarien föreslagna summa, borde det vara den ifrågasatta kommittén medgifvet att göra framställning om det som bruste.

Uti sitt förberörda utlåtande den 4 mars 1902, hvarmed vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien öfverlämnade riksantikvariens promemoria, vitsordade akademien lifligt det ifrågasatta verkets särdeles stora betydelse i såväl vetenskapligt som fosterländskt hänseende, och, med framhållande af sin anslutning i hufvudsak till riksantikvariens framställning, hemställde akademien om tillsättande af en kommitté, så sammansatt som riksantikvarien föreslagit.

Kammarkollegium, som erhöll befallning att i ärendet sig yttra, anförde i underdånigt utlåtande den 4 april 1902: Sedan med år 1904

grundskatterna till största delen afskrifvits samt rustnings- och roteringsbördan i det hela aflyftats, måste kollegium vara betänkt på upplägandet efter förändradt formulär af nya jordeböcker, därvid kollegium särskildt tänkt sig tryckande af förteckningar, upptagande för hvarje socken i alfabetisk ordning samtliga hemman och lägenheter med namn, nummer och mantal samt öfriga anteckningar, som kunde vara af särskild vikt. De namn, som nu förekomme i jordeböckerna, hade i ett stort antal fall fått mer eller mindre oriktiga former, liksom de ock ofta ej stämde öfverens med de i orten brukliga. Det måste därför vara af största vikt, att dessamma, före utgifvandet i tryck af berörda förteckningar, underkastades en noggrann och sakkunnig undersökning, och då kollegium för ett dylikt arbete ej hade att tillgå tillräckliga krafter med erforderliga språkvetenskapliga och historiska förutsättningar, ville kollegium på det kraftigaste tillstyrka nådigt bifall till att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, efter förslag af riksantikvarien, hemställt, Eders Kungl. Maj:t täcktes för ändamålet utse en kommitté af tre personer, nämligen en språkforskare, en arkeolog, som tillika vore historiker, samt en representant för kammarkollegium, hvilken senare särskildt skulle hafva att iakttaga hvad som kunde påkallas med hänsyn till jordeboksarbetet, samt ställa till kommitténs förfogande för utförande försöksvis af undersökningen beträffande ett län eller landskap äfvensom för bestridande af de med uppdraget till en början i öfrigt för- enade utgifter ett belopp af 2,500 kronor, med åliggande för kommittén att, sedan efter vunnen erfarenhet fullständig plan för arbetet i dess helhet blifvit uppgjord, så fort ske kunde underställa densamma Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning med beräkning tillika af de penningbelopp, som för arbetets fullständiga utförande kunde antagas erforderliga.

När detta ärende under Eders Maj:ts frånvaro den 2 maj 1902 af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet föredrogs inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, fann Kungl. Maj:t, som ansåg förberedande undersökningar böra vidtagas för åstadkommande för Sveriges del af ett arbete, väsentligen motsvarande det i Norge med anslag af allmänna medel utgifna samlingsverket »Norske Gaardnavne», godt uppdraga åt en kommitté, bestående af riksantikvarien H. O. H. Hildebrand såsom ordförande samt kammarrådet G. Thulin och professorn vid universitetet i Uppsala A. G. Noreen såsom ledamöter, att i sådant syfte dels för ett län eller landskap låta verkställa undersökning af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor, dels ock efter vunnen erfarenhet uppgöra och, så snart ske kunde, underställa Eders Kungl. Maj:ts pröfning plan för arbetet i dess helhet jämte beräkning af

de penningbelopp, som för arbetets fullständiga utförande kunde antagas vara erforderliga.

För kommitténs arbeten under åren 1902—1904 redogöres i Eders Kungl. Maj:ts berättelser om hvad i rikets styrelse då sig tilldragit.

I slutet af år 1903 fick kommittén från jordbruksdepartementet till sig remitterad en till chefen för nämnda departement aflåten skrifvelse från chefen för rikets allmänna kartverk, som däri, under framhållande att det vid redigeringen af de från kartverket utgifna kartor och kartbeskrifningar ofta rådde ovisshet om huru ett svenskt, lappskt eller finskt namn å orter, sjöar och fjäll m. m. rätteligen borde stafvas samt i hvilken mån det nya stafningssättet i allmänhet borde tillämpas vid utgifning af nya kartblad, och enär det för honom af denna anledning vore af synnerligen stort värde att vid dylika frågors afgörande få rådgöra med sakkunniga personer, hemställde, att i öfvervägande måtte tagas, om och i hvad mån samarbete kunde anordnas mellan rikets allmänna kartverk och kommittén. Med anledning häraf afgaf kommittén, sedan den tagit del af det för rikets allmänna kartverk för år 1904 uppgjorda förslaget till arbetsplan samt af vissa från kartverket erhållna karteskisser, utvisande kartarbetets ställning i december 1903, den 10 i samma månad ett utlåtande, däri anfördes, bland annat: De kartor, som utgäfves genom rikets allmänna kartverk, vore att hänföra till tre grupper, ekonomiska, topografiska och ekonomiskt-topografiska. De ekonomiska kartorna, som afsåge Svea- och Götaland med undantag af Kopparbergs län, utarbetades i skalan 1 : 20,000 och utgäfves för närvarande med färgtryck i skalan 1 : 50,000. Dessa kartor åtföljdes af tryckta beskrifningar efter fastställt formulär, upptagande sockenvis bland annat i alfabetisk ordning namn på i jordeboken införda eller eljest för sig bestående hemman eller lägenheter med angifvande af natur, nummer, mantal etc. De i beskrifningarna upptagna namnen återfunnes i regel jämväl på de ekonomiska kartorna, i den mån plats för dem kunnat beredas, men dessa kartor upptoge tillika ett stort antal namn på afsöndrade lägenheter, upplåtna för alltid eller viss tid, äfvensom s. k. naturnamn. Hvad namnen på de territoriella indelningarna, jordeboksenheterna och de fastställda afsöndringarna anginge, hade de i regel officiell fastställelse. I fråga om dessa skulle man därför väntat, att kartorna skulle upptagit de fastställda namnen. Men så vore ej alltid fallet, utan hade man, efter hvad kommitténs undersökningar för Älfsborgs län gäfvé vid handen, enligt bruket i orten förändrat såväl namnen på berörda indelningar som i stor utsträckning namnen på jordeboksenheterna och de fastställda afsöndringarna. I många fall vore dessa förändringar gifvetvis förbättringar, som kommittén vid sitt arbete jämväl torde komma att upp-

taga, men ej alltid vore så händelsen, och syntes det i hvarje fall ej böra tillkomma kartutgifvarne att utan vederbörlig pröfning å officiella kartor företaga ändring af fastställda namn. I fråga om namnen på öfriga lägenheter äfvensom naturnamnen saknades i regel officiell fastställelse. Där dessa namn ej förekomme i skriftliga källor, såsom mantals- och taxeringslängder, kyrkoböcker etc., vore kartograferna därför hänvisade till dialektuttalet i orten. För att med ledning af detta kunna rätt uppteckna namnen fordrades emellertid särskild språkvetenskaplig utbildning jämte kännedom om ortens dialekt, och då kartograferna väl i regel torde sakna dylik särskild utbildning och dialektkännedom, låge däri en tillräcklig förklaring till att, trots de noggranna regler, som lämnats för namnuppteckningen, på sätt framginge af de undersökningar, kommittén låtit verkställa för Älfsborgs län, namnen i så många fall blifvit mer eller mindre felaktigt angifna. Det syntes kommittén därför, som om, innan de ekonomiska kartorna jämte beskrifningarna till desamma utgäfves i tryck, namnen borde granskas från språkvetenskaplig synpunkt samt, beträffande de territoriella indelningarna, jordeboksenheterna och de fastställda afsöndringarna jämväl från kameral synpunkt för tillseende, att ej utan skäl原因 anledning ändring ägde rum i de fastställda namnen. Enligt utlåtandet bilagd plan, som kommittén förslagsvis uppgjort för sitt arbete, vore det just en dylik granskning, kommittén skulle hafva att verkställa för hela riket, och i sagda plan inginge bland annat, att samtliga ortnamn undersöktes genom personer fullt kunniga i dialektuttalet i orten. Det syntes därför vara lämpligt, att förberörda granskning öfverlämnades till kommittén, så länge dess arbete påginge, hvarvid kommittén då tillika skulle äga i hvarje särskildt fall afgöra, i hvad mån, på sätt chefen för rikets allmänna kartverk ifrågasatt, det nya stafningssättet borde användas på ortnamnen. Ett sådant uppdrag förutsatte emellertid, att kommittén i god tid före kartornas läggande under gravyr erhöle kännedom om, för hvilka trakter ekonomiska kartor under den närmaste tiden kunde ifrågakomma till utgifning, och torde, efter hvad kommittén inhämtat, i regel den tid, som sedan fältmätningarna afslutats förflöte, innan kartornas gravering påbörjades, vara fullt tillräcklig för kommitténs granskningsarbete. Kommittén hade vid sitt arbete börjat med Älfsborgs och Värmlands län, men hinder syntes ej föreligga, att kommittén jämsides därmed låte bearbeta de andra län eller delar däraf (Södermanlands och Stockholms), öfver hvilka kartor vore under utarbetande. Hvad anginge de topografiska och ekonomisk-topografiska kartorna, som ej åtföljdes af tryckta beskrifningar, finge man skilja emellan södra och norra Sverige, gränsen dragen vid breddgraden 61 $\frac{1}{2}$. För södra Sverige hade de topografiska kartorna uppmätts dels i

skalan 1:50,000, dels i skalan 1:100,000, men utgifvits i skalan 1:100,000. För norra Sverige hade kartbladen likaledes utarbetats dels i skalan 1:50,000, dels i skalan 1:100,000, men utgifvits för öfre delen såsom topografisk-ekonomiska kartor samt i öfrigt såsom topografiska kartor i regel i skalan 1:200,000. Å de kartor, som utgäfves i denna lilla skala (1:200,000), kunde i regel ej medtagas ens alla namn på jordeboksenheterna utan endast de viktigare samt af öfriga namn på lägenheter och naturnamn allenast ett fåtal. Det oaktadt syntes äfven i fråga om de å dessa kartor införda namnen, beträffande hvilka i hufvudsak gällde hvad nyss anförts om namnen å de ekonomiska kartorna, före utgifningen en granskning från språkvetenskaplig och kameral synpunkt vara erforderlig; men torde för detta ändamål en sådan fullständig undersökning, som kommittén ifrågasatt beträffande de ekonomiska kartorna, ej vara nödvändig, utan syntes det vara tillräckligt, att kommittén genom personer, som ägde full kännedom om dialektuttalet i orten, låte, i den mån kartorna hunne utarbetas, å ort och ställe undersöka de å kartbladen upptagna namnen, hvarefter kommittén, efter jämförelse med jordeboken och de undersökningar, som i öfrigt kunde erfordras beträffande särskilda af dessa namn, skulle hafva att uttala sig om, i hvilken form och med hvilken stafning de borde upptagas å kartbladet. Å de topografiska kartorna öfver Södra Sverige, som utgäfves i skalan 1:100,000, hade väl i regel ett vida större antal ortnamn fått plats än å kartbladen för norra Sverige, hvarför en omsorgsfullare granskning af namnen där torde påkallas. Någon nyutgifning af dylika kartor förestode dock ej under år 1904, och torde det i allt fall få bero på omständigheterna, om för dessa kartor en sådan fullständig granskning, som kommittén ifrågasatt beträffande de ekonomiska kartorna, skulle anses erforderlig. Ansåges det önskligt, att vid revidering af äldre kartor jämväl namnen undersöktes, gällde därom hvad förut anförts beträffande nyutgifning af de olika kartslagen. Skulle det befinnas lämpligt, att kommittén finge i uppdrag att före utgifningen af kartorna från rikets allmänna kartverk på angifvet sätt granska namnen, torde de närmare reglerna för samarbetet med kartverket få bero på öfverenskommelse mellan kommittén och chefen för sagda kartverk. Den ifrågasatta utvidningen af kommitténs uppdrag och de däraf orsakade ändringar i dess arbetsplan komme gifvetvis att föranleda något ökade anslagskraft från kommitténs sida.

Till åtlydnad af den i nådiga brefvet den 2 maj 1902 kommittén gifna föreskrift beträffande däri omnämnda arbete angående svenska ortnamn har kommittén uti underdånig skrifvelse den 9 september 1904 anför, att, sedan kommittén efter åtskilliga förberedande undersökningar

stannat vid det slut, att den för ett län eller landskap anbefallda ortnamnsundersökningen lämpligast borde omfatta Älfsborgs län, kommittén, med särskild hänsyn till sagda län, utarbetat ett skrivelser bifogadt förslag till plan för arbetet i dess helhet.

I detta förslag redogöres under särskilda rubriker för ortnamnsundersökningens betydelse och uppgift, undersökningens källor, sättet för materialets insamlande och den omfattning, i hvilken kommittén ansett uppgifter böra hämtas ur de angifna källorna, samt sättet för materialets bearbetande. Enligt kommitténs förslag skulle ortnamnen fördelas på två hufvudgrupper, den ena bestående af namn på territoriella indelningar (landskap, län, härad, socknar o. s. v.) äfvensom på byar, hemman och lägenheter samt verk och inrättningar, eller hvad man skulle kunna kalla territoriella namn, och den andra utgörande benämningar på sjöar, vattendrag, öar och holmar, höjder, dalar samt terränger, eller s. k. naturnamn, i samband hvarmed kommittén ansett böra behandlas jämväl en del viktigare namn på broar, led, vad och dylikt. Hvardera hufvudgruppen skulle, på sätt bilagda proftryck närmare utvisade, behandlas för sig, så att hvarje läns beskrifning skulle komma att bestå af två delar, den förra redogörande för de territoriella namnen, ordnade härads- och sockenvis, den senare upptagande hela länets naturnamn i ett sammanhang. Hvarje band skulle börja med en kort inledning, innehållande redogörelse för länets allmänna namngifningsprinciper och förklaring på allmänna förekommande ortnamnsbeståndsdelar, eventuellt med ett bihang, upptagande utredning af mera invecklade namnförhållanden, äfvensom avslutas med nödiga register. Sedan alla Sveriges län blifvit på detta sätt publicerade, borde enligt kommitténs åsikt verket förses i sin helhet med en allmän inledning, däri skulle redogöras för verkets tillkomst, publikationens historia och de principer, som kommittén vid sitt arbete följt, samt lämnas en på det publicerade materialet i dess helhet grundad utredning af Sveriges namnskick, hvad ortnamnen beträffade.

Kommittén hemställde i underdånighet, det Eders Kungl. Maj:t täcktes anbefalla kommittén att låta med iakttagande af de i sagda plan angifna grundsatser utarbeta och till trycket befordra redogörelsen för ortnamnen i Älfsborgs län. I hufvudsak ansåg kommittén nämnda plan äga tillämpning äfven på det öfriga Sverige, men då skiljaktiga förhållanden förekomme i en del län, hvilka kunde antagas föranleda vissa ändringar i planen, syntes det kommittén lämpligast, att, i den mån beslut komme att fattas om arbetets vidare utsträckning till det öfriga Sverige, kommittén finge i uppdrag att, innan tryckningen af redogörelsen för ett nytt län vidtog, underställa Eders Kungl. Maj:ts pröfning förslag till de än-

dringar i berörda plan, som med hänsyn till förhållandena i sagda län kunde finnas erforderliga.

Hvad kostnaderna för arbetet beträffade anförde kommittén, att dittills af Eders Kungl. Maj:t anvisats för kommitténs arbeten 18,500 kronor, hvarjämte statskontoret förskottsvis utanordnat 3,109 kronor 24 öre. Af dessa belopp kunde emellertid omkring 6,500 kronor beräknas hafva användts för sådana förberedande arbeten, som ej afsett särskildt Älfsborgs län, eller jämte detta riket i dess helhet, såsom dels försöksvis utförda undersökningar i Bohuslän och Värmland, dels excerpering af ortnamn från urkunder, som rörde hela riket, m. m. Då nu för Älfsborgs län, efter uppgjord beräkning, erfordrades ytterligare omkring 14,000 kronor, däraf förslagsvis för år 1904 4,000 kronor och under år 1905 10,000 kronor, torde kostnaden för en efter förberörda plan verkställd ortnamnsundersökning för Älfsborgs län kunna beräknas till omkring 29,000 kronor. I detta län finnes 9,556 jordeboksenheter och i hela riket 146,517. För att få fram kostnaden för en hela riket omfattande ortnamnsundersökning kunde man möjligen vilja lägga till grund hvad kostnaden inom Älfsborgs län utgjort per jordeboksenhet. Att använda ett sådant beräkningssätt skulle emellertid, efter den erfarenhet kommittén dittills vunnit, komma att visa en alltför hög slutsumma, då dels förhållandena i åtskilliga län torde vara enklare än i Älfsborgs län, dels, allteftersom arbetet fortskrede och medarbetarne vunne större vana vid detsamma, kommittén torde kunna, på sätt redan visat sig beträffande Älfsborgs län, i väsentlig mån nedbringa kostnaderna och införa förenklingar i arbetet. Att redan nu uppgöra en slutgiltig beräkning af kostnaderna för arbetet i dess helhet torde därför vara hvarken möjligt eller lämpligt, utan syntes det kommittén bäst, att, sedan primärundersökningarna för ett län blifvit till större delen afslutade, kommittén finge till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag å det län, som, enligt kommitténs uppfattning, därefter lämpligast borde blifva föremål för behandling, och efter undersökning af förhållandena beträffande detta län uppgöra kostnadsberäkning för detsamma. För Älfsborgs län syntes primärundersökningarna komma att med 1904 års utgång vara i hufvudsak afslutade, hvarför kommittén tänkt sig kunna blifva i tillfälle att under loppet af år 1905 påbörja arbetena för ett nytt län, och syntes det kommittén, med hänseende till de stora likheter, som förekomme mellan Älfsborgs och Skaraborgs län, lämpligast, om sistnämnda län blefve behandladt efter Älfsborgs län. Hvad kostnaderna för Skaraborgs län anginge, hade kommittén, på sätt en bifogad uträkning utvisade, ansett dem kunna uppskattas till 26,000 kronor, däraf — i händelse Eders Kungl. Maj:t ej med hänsyn till sambandet med jordeboksarbetet eller af

andra anledningar funne arbetet böra bedrivas hastigare, än hvad hittills varit fallet — under år 1905 skulle erfordras 6,000 kronor. För så vidt hvad kommittén sålunda ifrågasatt vunne Eders Kungl. Maj:ts nådiga bifall, skulle för afslutande af undersökningarna beträffande Älfsborgs län och påbörjande af sagda undersökningar för Skaraborgs län under år 1905 erfordras tillhoppa 16,000 kronor. I kostnadsberäkningen hade ej intagits tryckningskostnad, då sådant anbud till kommittén inkommit, hvarigenom tryckningen torde kunna verkställas utan någon som helst kostnad för statsverket.

Sedan jag hos norska regeringens kyrko- och undervisningsdepartement begärt upplysning om huru mycket af samlingsverket »Norske Gaardnavne» hunnit utgifvas och när verket i sin helhet kunde väntas blifva färdigt, äfvensom huru stort anslag för verkets utgifvande redan beviljats och kunde beräknas ytterligare erfordras, har nämnda departement uti skrifvelse den 21 november 1904 meddelat, bland annat: att, så länge numera aflidne professorn Rygh förestått utgifningen af berörda arbete, han utan ersättning tillhandahållit manuskript i tryckfärdigt skick; att för därefter utgifna delar af arbetet fastställts en godtgörelse af 50 kronor per ark; att utgifterna för arbetets tryckning utgjort, för »förord och inledning», som tryckts i 7,500 exemplar, 169 kronor 50 öre per ark, papper däri inberäknadt, samt för de särskilda amtsbanden, som tryckts i 750 exemplar, för de första banden 59 kronor per ark, likaledes papper inbegripet. Detta belopp hade emellertid senare stigit, så att de numera utgjorde 67 kronor 63 öre per ark. Till berörda kostnadsbelopp komme därtill utgifter för korrekturläsning och registreringsarbete (tillsammans 13 kronor per ark) samt utgifter till extra korrektur, inbindning o. s. v. Af arbetet hade hittills utkommit: Förord och inledning (94 sidor), Smaalenes amt (448 sidor), Akershus amt (479 sidor), Hedemarkens amt (500 sidor) och Kristians amt, första hälften (278 sidor), alla dessa delar efter manuskript af professor Ryghs hand, samt Kristians amt, andra hälften (376 sidor), Søndre Trondhjems amt (449 sidor) och Nordre Trondhjems amt (444 sidor). Förutom dessa band hade utgifvits ett band »Norske elvenavne» (393 sidor). För närvarande vore under tryckning »Nordlands amt», hvarjämte under innevarande och nästkommande budgetstermin troligen skulle påbörjas och säkerligen i det närmaste afslutas arbetena med »Nedenes amt» samt »Jarlsbergs og Larviks amt». Till ifrågavarande arbete torde, när det för budgetsåret 1905—1906 föreslagna men ännu icke beviljade anslaget å 4,000 kronor medräknades, i sin helhet blifva beviljade 35,500 kronor, hvaraf dock 1,000 kronor vore bestämda till utarbetande af ett handskrifvet register till allt hvad som funnes af

professor Ryghs hand till förklaring af norska stadsuavn. Då i Norge finnes 18 amt, kunde man beräkna, att till beskrifning af de återstående amten skulle erfordras ett lika stort belopp som det, som redan beviljats, och då man därtill icke kunde påräkna mer än ett auntsaud i medeltal för hvarje år, skulle ännu återstå tio år, innan hela arbetet blefve fullbordadt.

Sedan ifrågavarande kommitté tillsattes, har dels Eders Kungl. Maj:t, på särskilda framställningar, till bestridande af de med fullgörandet af kommitténs uppdrag förenade utgifter, hittills mot redovisningsskyldighet anvisat sammanlagdt 25,000 kronor, hvaraf 2,500 kronor genom beslut den 16 december 1904 anvisats för fortsättande af kommitténs arbete under år 1905, dels ock statskontoret förskottsvis till arfvoden jämte resekostnads- och traktamentsersättning åt kommitténs ordförande och ledamöter utanordnat tillhoppa 3,109 kronor 24 öre. Om ersättande af dessa belopp, såvidt desamma afse utgifter för kommittén intill utgången af år 1904, kommer jag att yttra mig senare i sammanhang med frågor om andra förskott, som synas mig böra hos Riksdagen anmälas till godtgörande.

Beträffande kommitténs nu gjorda utredning och dess därå grundade framställning finner jag mig i anledning däraf för närvarande ej böra ifrågasätta anslag till högre belopp, än som enligt kommitténs utredning erfordras för fullbordandet af arbetet beträffande Älfsborgs län enligt kommitténs plan, och anser jag, att detta arbete bör föreligga tryckt, innan beslut fattas om utförande af liknande arbete rörande något annat län.»

På grund af det sålunda anförda hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen göra nu förevarande framställning, hvarjämte departementschefen förklarade sig anse, att vid bifall härtill hinder ej mötte för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel under år 1905 förskottera erforderligt belopp.

Utskottet anser det ändamål, för hvars uppnående den i statsrådsprotokollet omförmälda kommitté blifvit tillsatt, vara förtjänt af intresse. Emellertid har det icke undgått utskottets uppmärksamhet, att under fortgången af kommitténs arbete planen för detsamma alltmåra utvidgats och kostnaderna långt öfverstigit hvad härför från början lär hafva beräknats. Med hänsyn till de synnerligen stora kostnader, som skulle blifva en följd af, att den af kommittén föreslagna arbetsplanen följdes i fråga om landets samtliga län, anser sig utskottet icke kunna underlåta att uttala sina

betänkligheter mot ett sådant fortsättande af det påbegynta kommittéarbetet. Efter de af kommittén gjorda förarbetena och gifna anvisningarna synes också en fortsättning af den planlagda undersökningen kunna ske i lämpligare form än genom kommittéarbete. Då emellertid Kungl. Maj:t, oaktadt kommittén därom gjort framställning, ej ifrågasatt beviljande af anslag för arbetets fortsättning, anser sig utskottet icke böra göra något vidare uttalande därom, huruvida eller i hvilken ordning ifrågavarande undersökning bör fullföljas.

För afslutande af undersökningen rörande Älfsborgs län läser det äskade anslaget vara erforderligt; och hemställer därför utskottet,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts där-
om gjorda framställning, må till fullbordande af den
påbörjade utredningen angående ortnamn i Älfsborgs
län enligt plan, som uppgjorts af den i statsrådsproto-
kollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1905
omförmälda kommitté, på extra stat för år 1906 anvisa
ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

Stockholm den 21 februari 1905.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
